

پیشگویی‌های قرآن

تاریخ سرگذشت گذشتگان است؛ کسانی که قبل از ما بودند و برای رسیدن به سعادت تلاش کردند و گاه در مسیر دستیابی به اهدافشان شکست خوردند...

تاریخ سرگذشت گذشتگان است؛ کسانی که قبل از ما بودند و برای رسیدن به سعادت تلاش کردند و گاه در مسیر دستیابی به اهدافشان شکست خوردند و گاه به پیروزی رسیدند؛ تجربیاتی که گذشتگان ما برای حل مشکلات و نیل به اهدافشان کسب کرده‌اند، درس، مهم‌داده، آیندگان، است.

از این رو همیشه از تاریخ گذشته به عنوان عبرت یاد می‌شود. واژه تاریخ گرچه در قرآن کریم نیامده، اما سرگذشت پیشینیان به صورت فراوان در قرآن ذکر شده است. در قرآن کریم، تاریخ گذشتگان به خاطر دستیابی به تجربیات گرانقدر انسانی به صورت گسترده مطرح و از تاریخ به عنوان منبع مهمی برای کشف قوانین حاکم بر جامعه بشری و گرفتن «عبرت» استفاده شده است:

همانا در داستان‌های آنان «عبرتی» برای خردمندان است. (سوره یوسف، آیه 111)

در قرآن بارها از کلماتی چون قصص، حدیث، نبا و مثل آن برای بیان حکایت تاریخی استفاده شده و در این کتاب آسمانی، منظور از بیان قصص و داستان‌های گذشتگان تفکر و تأمل بندگان خدا دانسته شده و می‌فرماید:

این داستان‌ها را تعریف کن تا آنها تفکر کنند. (سوره اعراف، آیه 176)

قرآن کتاب تدبیر و تدبر است و از این رو، برای این که مخاطب را به اندیشیدن وادارد از ابزارهای مختلفی بهره می‌گیرد. گاه به حوادث طبیعی اشاره دارد و گاه ماجراهایی از گذشتگان نقل می‌کند. بنابراین نمونه‌های مختلف تاریخی را می‌توان از قرآن مثال زد. درباره برخی از این حوادث به اجمال توضیح داده شد و به برخی دیگر نیز به صورت مفصل پرداخته شده است.

این همه اخبار پیامبران را بر تو حکایت می‌کنیم تا قلبت را با آن استوار سازیم و در آن حق و موعظه و تذکر برای مومنان به سوی تو آمده است. (سوره هود، آیه 120)

نکته دیگر این که در این کتاب آسمانی گرچه روایت‌های مختلف تاریخی نقل شده، اما از این کتاب نباید انتظار داشت مانند مورخ و تاریخ نگاری که از سرگذشت پیشینیان می‌نویسد، بی‌نظر باشد. از یک مورخ همواره انتظار داریم موقع بیان روایت اقوام گذشته، نگاه بی‌طرفانه داشته باشد، اما روایت تاریخ در قرآن شکل دیگری دارد. از آنجا که قرآن از سوی قادر متعال نازل شده و جنبه الهی دارد، به حقیقت و کنه ماجرا نیز آگاه است. بنابراین قرآن مانند یک قاضی بر موضع حکم صادر کردن نشسته و آشکارا جانب حق را می‌گیرد و منتقد سرسخت جناح باطل است.

داستان پیامبران

داستان پیامبران، بخش مهمی از نکات تاریخی قرآن را دربر می‌گیرد. روایت زندگی برخی انبیا مثل حضرت موسی و قوم او به صورت مفصل در قرآن ذکر شده و حتی این روایات از دوران تولد حضرت موسی شروع می‌شود. برخی روایات نیز به صورت کوتاه و در حد یک اشاره به آن بسنده شده؛ مانند داستان قوم عاد.

در قرآن به داستان زندگی این پیامبران برمی‌خوریم:

حضرت آدم، حضرت ادریس، حضرت نوح، حضرت هود، حضرت صالح، حضرت ابراهیم، اسماعیل و اسحاق، حضرت لوط، حضرت یعقوب، حضرت یوسف، حضرت ایوب، حضرت ذوالکفل، حضرت شعیب، حضرت موسی، حضرت هارون، حضرت داوود، حضرت سلیمان، حضرت یونس، حضرت الیاس، حضرت یسع، حضرت عزیر، حضرت خضر، حضرت زکریا، حضرت یحیی، حضرت عیسی و حضرت محمد(ص).

همچنین از وقایع و اتفاقاتی که برای برخی اقوام پیشین و اشخاص افتاده، خداوند در قرآن خبر می‌دهد. مثل سرگذشت اصحاب اخدود، اصحاب ایکه، اصحاب حجر، اصحاب رَس، اصحاب رقیم، اصحاب سبت، یاران فرعون، اصحاب فیل، اصحاب کهف، اصحاب مدین، قصه ذوالقرنین، قصه قارون، قوم الیاس، قوم ثبع، مومن آل فرعون، یاجوج و ماجوج و داستان هابیل و قابیل.

پیشگویی‌های قرآن

برخی آیات نیز حالت پیشگویی دارد؛ یعنی از اتفاق مهمی خبر می‌دهند که در آینده رخ خواهد داد. یکی از نمونه‌های مهم این پیشگویی، نازل شدن سوره روم است.

زمان بعثت پیامبر، جهان شاهد رویارویی خونین میان ایران و روم به عنوان دو ابرقدرت بزرگ دنیا آن روز بود. این دو کشور بارها بر سر منافع خود در مناطق متصرفی بویژه در منطقه بین‌النهرین با یکدیگر درگیر بودند. سال 604 به واسطه ضعفی که امپراتوری روم دچار آن شد، خسرو پرویز، شاه ساسانی به فکر گسترش متصرفات خود افتاد و از این رو به مناطق تحت اختیار روم حمله کرد. در ابتدای امر، نیروهای ایرانی موفق به پیشروی سریع شدند و حتی انطاکیه را به تصرف خود درآوردند و در سواحل سوریه و فینیقیه استقرار پیدا کردند.

در همین زمان سوره روم نازل و با این آیات شروع شد:

به نام خداوند بخشاینده مهربان. الف لام میم. رومیان نزدیکی همین سرزمین مغلوب شدند و آنان پس از مغلوب شدن بزودی طی چند سال پیروز خواهند شد. جلوتر و بعدتر همه کارها به اراده خداست و آن روز مومنان به یاری خدا خوشحال می‌شوند. او هر کسی را که بخواهد، کمک می‌کند و او نیرومند و رحیم است. (سوره روم، آیه 15)

در این آیات، خبر از شکست اولیه روم و جبران این شکست از سوی آنان داده شده بود. زمانی که این آیات نازل شد، سپاه ایران به صورت برق آسا در جبهه های نبرد به پیروزی می رسید و این رویداد شادمانی را به اردوی مشرکان مکه آورد، چون تصور می کرد در نهایت پیروز این میدان، ایرانیان خواهند بود و وعده الهی تحقق پیدا نخواهد کرد.

اما موفقیت این عملیات جنگی دوامی نیاورد و بعد از سروسامان یافتن اوضاع امور در بیزانس، سپاهیان هراکلیوس امپراتور روم موفق به بازپس گیری مناطق متصرفی شدند.

تصحیح باورهای غلط درباره یک رویداد

در آیاتی که به سرگذشت پیامبران اختصاص دارد، به آیاتی برمی خوریم که هدف از صدور و نزول آنها، تصحیح باور گذشتگان درخصوص یک رویداد تاریخی است.

مثلا انجیل درباره محل تولد حضرت عیسی بیان می دارد که حضرت مریم به همراه شوهر یا نامزدش، یوسف نجار برای شرکت در سرشماری به جنوب فلسطین یعنی بیت اللحم می روند. ایشان در نهایت مجبور می شوند شب تا صبح را در آغلی به سر ببرند و در همین شب هم حضرت عیسی به دنیا آمد؛ در صورتی که روایت قرآن از به دنیا آمدن حضرت عیسی کاملا متفاوت است. در سوره مریم آمده است که:

سرانجام (مریم) به او باردار شد و او را به نقطه دوردستی برد. درد زایمان او را به کنار تنه درخت خرمایی کشاند (آنقدر ناراحت شد که) گفت: ای کاش پیش از این مرده بودم و به کلی فراموش می‌شدم.

ناگهان از طرف پایین پایش او را صدا زد که: غمگین مباش! پروردگارت زیر پای تو چشمه آبی (گوارا) قرار داده است! و این تنه نخل را به طرف خود تکان ده، رطب تازه‌ای بر تو فرو می‌ریزد.

(از این غذای لذیذ) بخور و (از آن آب گوارا) بنوش و چشمت را (به این مولود جدید) روشن دار! و هرگاه کسی از انسان ها را دیدی، (با اشاره) بگو: من برای خداوند رحمان روزه‌ای نذر کرده‌ام، بنابراین امروز با هیچ انسانی هیچ سخن نمی‌گویم.

تا پیش از نزول قرآن، بسیاری از مسیحیان بر این اعتقاد بودند که حضرت عیسی روح الله به صلیب کشیده شده است. خداوند درباره صدور آیات این باور غلط را تصحیح می کند.

و گفته ایشان که: ما مسیح، عیسی بن مریم، پیامبر خدا را کشتیم و حال آن که آنان او را نکشتند و مصلوبش نکردند، لیکن امر بر آنان مشتبه شد و کسانی که درباره او اختلاف کردند، قطعا در مورد آن دچار شک شده‌اند و هیچ علمی بدان ندارند، جز آن که از گمان پیروی می‌کنند، و یقینا او را نکشتند. (سوره نساء، آیه 157)

دسته بندی مخاطبان

آموزه های قرآنی برای همه یکسان است و برای تمام طبقات مردم عمومیت دارد و این در بسیاری از آیات قرآن به تصریح آمده است. در تمام آیات قرآنی از واژه «ناس» به صورت خطاب (یا ایها الناس) و واژه «عالمین» استفاده کرده که نشان دهنده گستردگی دایره مخاطبان قرآنی بوده است.

در عین حال در برخی از آیات، نسبت به برخی از کسانی که انگیزه روانی و اخلاقی قوی برای دانستن و فراگیری داشته باشند، تاکید بیشتری شده است.

مانند موارد ذیل:

و در آن آیه و نشانه ای گذاشتیم. (البته) برای کسانی که از عذاب الهی ترسان باشند. (الذاریات، 37)

تحقیقات در آن آیه ای و نشانه ای برای مومنان است. (حجر / 77)

برای روشنگری و یادآوری هر بنده ای که اهل انابت و بازگشت به خدا باشد. (ق / 8)

طبقه سوم: تمام کسانی که از ذهنی باز، آماده و آگاه برخوردار بوده و درصدد دانستن و فهمیدن حقایق باشند.

افراد این طبقه نیز در سطوح مختلف می توانند قرار بگیرند.

مثل این آیات:

بدرستی که در یوسف و برادرانش آیات و نشانه هایی برای پرسشگران وجود داشته است. (یوسف / 7)

تحقیقات در آن عبرت و پندی است برای کسانی که بینا و صاحب بصیرت باشند. (آل عمران / 13)

قرآن مجید توجه ویژه ای به تاریخ و سرگذشت امت ها و ملت های گذشته و پیامبران پیشین دارد و آیات مربوط به حوادث تاریخی، بخش قابل توجهی از قرآن مجید را تشکیل می دهد، اما به طور قطع نگرش قرآن به حوادث تاریخی و نیز شیوه ارائه و طرح آنها با نگرش مورخان و شیوه وقایع نگاری رایج و نیز هدف قرآن از طرح وقایع تاریخی تفاوت دارد.

شهاب سلیمی / جام جم

منابع:

1- بینش تاریخی قرآن، یعقوب جعفری، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، تهران، اول، زمستان 1366

2- بینش تاریخی قرآن، سید محمود صادقی، سایت شفقنا، تاریخ بازدید: 2 شهریور 1392

- 3- نشریه تاریخ اسلام، شماره 39، مقایسه ساختار متن قرآن و منابع تاریخی در گزارش رویدادهای منتخب عصر نبوی، دکتر محسن الویری و محمدحسن اخلاقی
- 4- تاریخ نگری و تاریخ نگاری در قرآن کریم، کتاب روش تابستان و پاییز 1383 پیش شماره 2 و 3